लागु औषध नियन्त्रण कार्ययोजना, २०७७

पृष्ठभूमि:

विश्वव्यापी साझा समस्याको रुपमा रही आएको लागु औषधको प्रयोग नेपालमा पनि समस्याको रुपमा देखा परेको छ । नेपालमा मदिरा, सुर्तिजन्य पदार्थ एवं गाँजा चरेसको प्रयोग पनि दिनानुदिन बढ्दै गएको छ । हेरोइन तथा अफिम जस्ता लागुपदार्थको प्रयोगले यो समस्यालाई अझ बढाएको छ । हालका दिनहरुमा सुईको माध्यमबाट लागुपदार्थको प्रयोग क्रम पनि बढ्दै गएको छ । यसमा लागु औषधयुक्त सुई औषधी (Injecting Drugs) तथा सिन्थेसाइज्ड केमिकलहरु (Synthesized Chemicals) समेत लागु औषधको रूपमा प्रयोग हुनुले समस्या अझै बढ्ने क्रम जारी छ ।

जुम्ला जिल्लाका विभिन्न स्थानमा लागु औषध प्रयोगकर्ताको संख्या क्रमश बढ्दै गएको पाईएको छ । लागु औषध प्रयोगले धन जनको क्षति, समयको बर्वाद, झै झगडा, हिंसा समेत हुने समस्या बढ्दै गईरहेको देखिन्छ । लागु औषध प्रयोग विरुद्ध जुम्लामा रहेका सम्पूर्ण सरोकारवाला निकायहरु लागिपरिरहेका छन् । तथापी जिल्लालाई लागु औषधमुक्त बनाउन सकिएको छैन । जुम्लामा लागु औषध प्रयोगकर्ताहरु देखासिकी गरेर, रमाइलोमा फसेर, साथीभाईको लह लईमा लागेर, बानीनै परेर बढ्दै गएको पाईन्छ, विशेष गरी किशोर किशोरीहरु लागु औषधको लतमा फसेको पाईन्छ ।

लागु पदार्थको अवैध ओसार-पसार, कारोवार एवं आपूर्तिमा कडाईका साथ नियन्त्रण (Supply Control) गरी यससँग सम्बन्धित अपराधमा कमी ल्याउन विभिन्न नियन्त्रणमुखी कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्न आवश्यक भैसकेको छ । यसैगरी लागुपदार्थको अवैध खेती एवं ओसार पसारलाई निरुत्साहित गर्न विभिन्न दवावमूलक कार्यक्रमका साथै सो सँग सम्बन्धित सचेतनामूलक कार्यक्रमलाई प्रभावकारी तुल्याउनु आवश्यक देखिन्छ । खासगरी लागु औषधको प्रयोग, रोकथाम तथा नियन्त्रण (Prevention & Control) को विषय सर्व सम्बन्धित (Cross Cutting) विषय हो । राज्यको एक्लो प्रयासबाट मात्रै यसको उचित व्यवस्थापन गर्न कठीन हुन्छ । यसका लागि सरकारी तथा गैरसरकारी पक्ष, नागरिक समाज, नीजि क्षेत्र, विज्ञ एवं प्रयोगकर्ता तथा अन्तर्राष्ट्रिय विकास साझेदारहरुको संयुक्त सहकार्यको पनि त्यत्तिकै खाँचोपर्छ ।

आर्थिक वर्ष ०७६/७७ मा जुम्ला जिल्लामा लागु औषधको नियन्त्रण र रोकथाम उल्लेख्य कामहरु भएको पाईन्छ, जसलाई तपसीलको आँकडामा देखाउन सकिन्छ :

सि.नं.	आ.व.	मुद्दा शिर्षक	वारदात मिति	वारदात स्थान	परिणाम	पक्राउ प्रतिवादी	कारागर चलान	धरौटी	साधारण तारेख	कैफियत
१	०७६/०७७	ला.औ. ब्राउन सुगर	२०७६।०४।२३	जि.जुम्ला च.ना.न.पा. १	अघिल्लो आ.व.मा प्रतिवादी एकजनाको बरामद भएको भएको मोबाईलको अडियो रेकर्डबाट खुलेको	पक्राउ २ फरार १		२		अनुसन्धानको सिलसिलामा फरार रही जुम्ला जिल्ला अदालतबाट पक्राउ पुर्जी जारी भएपछी हाजिर भएको संख्या ९ पुर्पक्ष २ जना ७ जना धरौटीमा छुटेको
२	०७६/०७७	ला.औ. ब्राउन सुगर	२०७६।०८।१८	जि.जुम्ला तिला गा.पा.३	१ ग्राम	पक्राउ ४ ,फरार १४	२ पुर्पक्ष	२		
३	०७६/०७७	ला.औ. ब्राउन सुगर	२०७६।०९।०२	जि.जुम्ला च.ना.न.पा. १	६ ग्राम	पक्राउ ३ फरार ४	२ पुर्पक्ष	१		
४	०७६/०७७	ला.औ. ब्राउन सुगर	२०७६।०९।०७	जि.जुम्ला च.ना.न.पा. १	९ ग्राम	पक्राउ १ फरार २	१ पुर्पक्ष			
५	०७६/०७७	ला.औ. ब्राउन सुगर	२०७६।०९।२७	जि.जुम्ला च.ना.न.पा. १	१ ग्राम	पक्राउ ३ फरार ७		२	१	
६	०७६/०७७	ला.औ.चरेश	२०७७।०१।२१	जि.जुम्ला च.ना.न.पा. १	१०९ ग्राम	पक्राउ १		१		

जम्मा पक्राउ १४

फरार २८

श्रोत: जिल्ला प्रहरी कार्यालय, जुम्ला

विद्यमान समस्याहरु:

१. लागु औषधको कारोवार तथा प्रयोग बढीरहेको ।

२. लागु औषध प्रयोगका कारण जनधनको क्षति, चोरी, झै झगडा र हिंसाजन्य घटना घट्ने गरेको ।

३. घरेलु हिंसा र महिला माथिको हिंसालाई बढावा दिएको ।

४. वर्तमान युवा पिढी लागु औषधको दलदलमा फसिरहेको ।

उदेश्यः

१ लागु औषधको अवैध खेती, उत्पादन, ओसार-पसार र बेचविखनमा नियन्त्रण गरी यससँग सम्वन्धित अपराधमा कमी ल्याउने ।

२ जोखिम समूहमा लागु औषधको प्रयोग (Incidence of Drug Abuse) लाई न्यूनीकरण गर्ने ।

३. लागु औषध प्रयोगकर्ता, निजको परिवार र समुदायमा एच.आइ.भी., हेपाटाइटिस, बी/सी, तथा यौनजन्य रोग जस्ता संक्रमणको जोखिम न्यूनीकरण गर्ने ।

४. लागु औषधको प्रयोगमा रोकथाम तथा नियन्त्रणसँग प्रत्यक्ष एवं परोक्ष रुपमा सरोकार राख्ने विभिन्न निकायहरु वीच सहकार्य र साझेदारी प्रवर्द्धन गर्ने ।

५. लागु औषध प्रयोगकर्ताको संख्या, स्वरुप तथा असर वारे आवधिक तथा आधारभूत सर्भेक्षण गर्ने ।

६. गुणस्तरीय, भरपर्दो एवं विश्वसनीय उपचार तथा पुनःस्थापन सेवामा लागु औषध प्रयोगकर्ताहरुको सहज तथा सरल पहुँच बढाउने ।

विद्यमान कानुनी व्यवस्थाः

१. लागु औषध नियन्त्रण ऐन, २०३३

२. लागु औषध नियन्त्रण राष्ट्रिय नीति, २०६३

३. लागु औषध नियन्त्रण राष्ट्रिय रणनीति, २०६६

लागु औषध कार्ययोजना, २०७७

सि. न.	मूख्य मूख्य क्रियाकलापहरु	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	समयसीमा	उपलब्धी सूचक	कैफियत
१.	**सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन:** १. विद्यार्थीहरु बीच लागु औषध दुर्व्यसन विरुद्ध परामर्श कक्षाहरु सञ्चालन गर्ने । २. अभिभावक सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने । ३. जोखिममा रहेका बालबालिका तथा महिलामुखी चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ४. समुदायस्तरमा र्‍याली, प्लेकार्ड, माईकिंग, सडक नाटक, साँस्कृतिक कार्यक्रम मार्फत सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	स्थानीय तह, विद्यालयहरु तथा नागरिक समाज	निरन्तर	लागु औषध नियन्त्रणमा समुदायस्तरको सचेतना वृद्दि भएको हुने ।	
२.	**अर्न्तक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन:** १. जिल्लास्तरीय अर्न्तक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । २. स्थानीय तहस्तरीय अर्न्तक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	स्थानीय तह, गैर सरकारी संस्था तथा नागरिक समाज	निरन्तर	जिल्ला तथा स्थानीय तहस्तरीय अर्न्तक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन भई लागु औषध नियन्त्रणमा योगदान पुगेको हुने ।	
३.	लागु औषधको नष्ट गर्ने: प्राकृतिक तथा अवैध खेतीका रुपमा रहेको गाँजा, अफिम, धतुरो लगायतका लागु औषधको नष्ट गर्ने ।	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	स्थानीय तह, गैर सरकारी संस्था तथा नागरिक	श्रावण तथा भाद्र महिना भित्र	जिल्लाभित्र लागु औषधको उत्पादन तथा खेती भएको नहुने ।	

			समाज			
४.	**दवाव समूह गठन गर्ने:** लागु औषधको अवैध खेती, उत्पादन, ओसार-पसार र वेचविखन जस्ता क्रियाकलापहरुको नियन्त्रणमा सघाउ पुऱ्याउन जिल्लास्तरीय, स्थानीय तहस्तरीय तथा वडास्तरीय दवाव समूह गठन गर्ने ।	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	स्थानीय तह, जल्ला प्रहरी कार्यालय, गैर सरकारी संस्था तथा नागरिक समाज	श्रावण तथा भाद्र महिना भित्र	स्थानीयस्तरमा दवाव समूह गठन भई क्रियाशिल भएको हुने ।	
५.	पुनर्स्थापना केन्द्रको स्थापना गर्न पहल गर्ने ।	स्थानीय तह	गैर सरकारी संस्था, नागरिक समाज	यथासीघ्र	पुनर्स्थापना केन्द्रको स्थापना भई सञ्चालन भएको हुने ।	
६.	**कानुनी कारवाही गर्ने:** १. लागु औषधको अवैध खेती, उत्पादन, ओसार-पसार र वेचविखन जस्ता क्रियाकलापमा संलग्नलाई प्रचलित कानुन बमोजिम पक्राउ गर्ने । २. लागु औषधको अवैध खेती, उत्पादन, ओसार-पसार र वेचविखन जस्ता क्रियाकलापमा संलग्नलाई मुद्दा चलाउन सम्बन्धित निकायसंग समन्वय गर्ने ।	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	जिल्ला सरकारी वकील कार्यालय, अन्य सुरक्षा निकाय तथा नागरिक समाज	निरन्तर	लागु औषधको अवैध खेती, उत्पादन, ओसार-पसार र वेचविखन जस्ता क्रियाकलापमा संलग्न व्यक्तिलाई कानुनी कारवाही भएको हुने ।	

७.	**अनुगमन तथा निरीक्षण गर्ने:** १. विशेष टोली परिचालन गरी operation गर्ने । २. शंकास्पद मेडिकल तथा औषधी पसलको आकस्मिक निरीक्षण गर्ने ।	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	स्थानीय तह, सुरक्षा निकाय, गैर सरकारी संस्था	निरन्तर	निरन्तर अनुगमन तथा मूल्यांकन भएको हुने ।	

अपेक्षित उपलब्धी:

लागु पदार्थको अवैध ओसार-पसार, कारोवार एवं आपूर्तिमा कडाईका साथ नियन्त्रण भई जुम्ला जिल्लालाई लागु औषधमुक्त र अपराध न्यूनीकरण उन्मुख हुनेछ । यसका लागि सरकारी तथा गैर सरकारी क्षेत्र, स्थानीय तह, निजी क्षेत्र, नागरिक समाज तथा अनुसन्धानमूलक संस्थाहरुको आपसी सम्बन्ध, समन्वय र सहकार्यमा वृद्दि भई श्रृजनशील युवा र संस्कारयुक्त समाजको निर्माण हुनेछ ।